

OZAN SƏNƏTİNDƏ TƏBİƏT GÖZƏLLİKLƏRİNİN TƏRƏNNÜMÜ

DESCRIPTION OF NATURAL BEAUTIES IN THE ART OF POETRY

ОПИСАНИЕ ПРИРОДНЫХ КРАСОТ В ИСКУССТВЕ ПОЭЗИИ

Aybəniz ƏSGƏROVA

Sumqayıt şəhəri 15 nömrəli tam orta məktəb

Summary

Ashug creativity is an important field of Azerbaijani oral folk literature. This rich creativity, which began and developed in very ancient times, is still continuing and developing. Ashug was an artist who sang in ancient times, perhaps under different names, combining three types of art: music, dance and poetry.

Ashug art, in the true sense of the word, means playing the saz, dancing, singing, telling and spreading fairy tales, epics and other types of oral folk literature at weddings and gatherings. However, there were such artists among these performing ashugs who performed the compositions they composed, the epos they composed, and differed from other professional ashugs.

The art of ozan-ashug, which flowed from the depths of the Turkic world, lived in the greatness of Gorgud Ata through the ups and downs of history, and from the Middle Ages it was in the person of Karam, Sari Ashug, Gurbani, Abbas Tufarganlı, Khasta Gasim and finally Alasgar.

Ashug's poem also describes the nature of the homeland. That is why Azerbaijani ashugs tried to glorify all the subtleties of natural beauty. They dedicated a separate poem to the flight of an eagle, the gait of a gazelle, the pleasant appearance of a rose, the bent neck of a violet, and described the peculiarities of spring, summer, autumn and winter in Azerbaijan.

Key words: ashug poetry, folk literature, Ashug Alasgar

Резюме

Творчество ашугов-важная область азербайджанской устной народной литературы. Это богатое творчество, зародившееся и развившееся в очень древние времена, продолжается и развивается. Ашиг был артистом, пел в древности, возможно, раньше под разными именами, сочетая в себе три вида искусства: музыку, танец и поэзию.

Искусство ашуга в прямом смысле этого слова означает игру на сазе, танцы, пение, рассказывание и распространение сказок, эпосов и других видов устной народной литературы на свадьбах и собраниях.

Однако среди этих ашугов-исполнителей были такие артисты, которые исполняли сочиненные ими сочинения, сочиненные ими эпосы и отличались от других профессиональных ашугов.

Искусство озан-ашуг, истекшее из глубин тюркского мира, пережило величие Горгуд Ата через взлеты и падения истории, а со времен средневековья оно было в лице Карамы, Сари Ашига, Гурбани, Аббас Туфарганлы, Хаста Касым и, наконец, Алескер.

Поэма Ашуга также описывает природу Родины. Именно поэтому азербайджанские ашуги старались воспитать все тонкости природной красоты. Они посвятили отдельное стихотворение полету орла, походке газели, приятному виду розы, изогнутой шее фиалки и описали особенности весны, лета, осени и зимы в Азербайджане.

Ключевые слова: ашугская поэзия, народная литература, Ашуг Алескер

Aşıqlıq ənənəsi türk mədəniyyət tarixində əhəmiyyətli yerə sahibdir. Bu ənənə əsrlərlə davam edən sənət sınaqlarından keçərək cilalanmış, özünəməxsus ifa tərzinə, yaradıcılığa malik, öz qayda-qanunları olan bir sənət sahəsi kimi inkişaf etmişdir. Aşıq ədəbiyyatı, ozan-baxşı ənənəsinin dəyişməsi və tamamilə ortadan qalxması ilə XV-XVI əsrdən sonra Azərbaycanda və Anadoluda çiçəklənmişdir. XVII əsrin sonlarından başlayaraq Qafqazda, İran və Şərqi Anadoluda aşıq mühitlərinin çiçəklənmə prosesi davam edirdi. Bu ərazilərdəki mühitlər aşıq sənətinin fərqli və ortaq xüsusiyyətlərinə, yerləşdiyi coğrafiyaya görə bir-birindən kifayət qədər fərqlənirdi.

Aşıqlıq sənəti əsl mənada şairlikdən fərqli olaraq, saz çalmaq, rəqs etmək, oxumaq, şifahi xalq ədəbiyyatının nağıl, dastan və başqa növlərini toylarda, məclislərdə söyləyib yaymaq deməkdir. Lakin bu ifaçı aşıqlar sırasında elə sənətkarlar olmuşdur ki, onlar qoşduqları qoşmaları, düzəlt-dikləri dastanları özləri ifa etmiş, başqa peşəkar aşıqlardan fərqlənmişlər.

XVI əsrin sonu XVII əsrin əvvəllərində yaşayıb yaratmış aşıq poeziyasının görkəmli nümayəndələrində biri Abbas Tufarqanlıdır. Onun haqqında bizə məlumat demək olar ki, gəlib çatmamışdır. Aşığın bir sıra şeirlərində və “Abbas və Gülgəz” dastanında həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat əldə edilib. Qul Abbas, Şikəstə Abbas, Bayat Abbas və başqa təxəllüsləri ilə şeir yazmışdır. Abbas Tufarqanlı yaradıcı aşıqlardan olmuşdur. Tədqiqatçıların verdiyi məlumata görə Abbas Tufarqanlı mükəmməl təhsil görmüş, ərəb və fars dillərini öyrənmiş, qəzəl, qəsidə, rübai müəllifi kimi də tanınmışdır. Aşıq Abbas Tufarqanlı zəngin, geniş və rəngarəng bir yaradıcılığa malikdir.

Tufarqanlı Abbasın gəraylıları da gözəl, səmimi, axıcı və xoşagəndir. Bu şeirlərdə təbiət gözəllikləri həqiqi sənət dililə təsvir olunur:

Budur gəldi bahar fəsli
Dağların lala vaxtıdır.
Açılıbdır qızıl güllər,
Bülbülün bala vaxtıdır.

Aşığın yaradıcılığına müraciət etdikdə görürük ki, onun şeirlərində vətən həsrəti təsvir olunur.

Ay arıflər, qanlı fələk cəbrindən,
Qohumdan, qardaşdan, eldən ayrıldım.
Fərhad kimi çəkdim Şirin qəhrini,
Cığa pərvaz etdi, teldən ayrıldım.

Hərdən ayrılıqdan sarsıntılı, təzadlı duyğular hiss edən aşıq könül dünyasındakı tufanlı dalğaları hüsnünü bürümüş buluda bənzədir. Çəkdiyi ağrılardan azad olmasını dağlardan çənin, dumanın çəkilməsinə bənzədir. Bu mənada Abbas Tufarqanlı qoşmaların birində deyir:

Duman, gəl get, bu dağlardan
Dağlar təza bar eyləsin.
Nə gözlərim səni görsün,
Nə könlüm qurban eyləsin.

Təbiətlə insanın vəhdətini, ahəngdar bağlılığını bədii-estetik mənada təsəvvür edən aşıqlar istəkli sevgilisinin ayrılığını çəkəndə elə bil təbiət özü də ona yabancı görünür. Aşığın nəzərində təbiət insansız öz mənasını itirir.

Abbas Tufarqanlı şeirlərinin birində sevgilisindən ayrı düşdüyündən gileylənir, bununla bağlı olaraq bir növ vətənin özünə etirazını bildirir. Aşığın sevgilisindən ayrı düşməyi eyni zamanda vətəndən ayrılmağı kimi duyulur. Aşıq nə qədər sevgilisi ilə bağlıdırsa, bir o qədər də vətənə bağlıdır.

Vüsəl həsrəti ilə alışıb-yanmaq aşığa vətənə vəhdətini dərinədən duymağa elə bil mane olur. Ayrılığı özünün dönük taleyi ilə bağlayan aşıq etiraz səsinə ucaldanda vətənin özünə qarşı çıxır. Onun nəzərində sevgilisi olmayan yerdə, sevgilisinin gözəlliyindən zövq almadığı yerdə vətənin gözəlliyi də gözündə tutqunlaşır.

Sənsiz görüm xarab qalsın bu bağı,
Şeyda bülbül nə zövq eylər, nə zağı,
Zülfü dal gərdanda açıb məzağı,
Ağ üzü münəvvər xalınan oynar.

XVII əsr aşıq poeziyasının görkəmli nümayəndəsi Sarı Aşıqdır. Azərbaycan aşıqları içərisində xüsusi bir yer tutan Sarı Aşıq bayatı ustası kimi məşhurdur. Yaratdığı bayatılar mövzu baxımından dolğun və rəngarəngdir.

Onun məhəbbət bayatılarında sevən bir aşıqın həsrətlə döyünən qəlbinin kövrək sədaları eşidilir. Bu bayatılar adi bir Azərbaycan gözəlinin tərənnümünə həsr edilsə də, burada yüksək insani xüsusiyyətlər məhəbbətin ən böyük və son dərəcə nəcib keyfiyyət olması şairənə bir dildə təsvir olunmuşdur (3, 144).

Aşıq gözəldən səni,
Seçdim gözəldən səni
Könül əldənmi qoyar,
Qoysa göz əldən səni.

Bayatıları ilə məşhur olan aşığın yaradıcılığında qoşmalara da rast gəlinir.

Sarı aşığın həyatı haqqında demək olar ki, məlumat yoxdur. Tədqiqatçılar “Yaxşı və Aşıq” dastanının aşığın həyat və yaradıcılığını əks etdirdiyini söyləyirlər.

Eləmi, tərsinə qoy,
Tər təni, tər sinə qoy.
Yaxşını qibləsinə,
Aşığı tərsinə qoy (2, 41).

Sarı Aşığın kamal dünyasında vətənpərvərlik motivləri güclü və son dərəcə təsirlidir. Onun qəribliyi ürəyə həsrət dağı çəkir, hicran yarasının oxunu tuşlayır:

Aşıq, vətən yaxşıdır.
Köynək kətan yaxşıdır.
Qəriblik cənnət olsa,
Yenə vətən yaxşıdır.

XVIII əsr aşıq poeziyasının nümayəndələrindən biri Xəstə Qasımdır. Həm lirik, həm nəsihətəməz şeirləri ilə məşhurlaşan Xəstə Qasım yüksək istedadla, dərin biliyə, böyük yaradıcılıq qabiliyyətinə malik olmuşdur. Həyatı haqqında dəqiq məlumat yoxdur. Xəstə Qasım aşıq şeirinin bağlama, qıfılənd, təcnis, qoşma, cıqalı qoşma, deyişmə, gəraylı kimi şəkillərindən istifadə etmişdir.

XVIII əsr aşıq poeziyasının nümayəndələrindən biri də Aşıq Valehdır. Daha çox lirik şeirləri ilə məşhur olmuş Aşıq Valehin ustası Aşıq Səməd olmuşdur. “Valeh və Zərnigar” dastanı onun şeirləri

əsasında yaradılmış və bu dastanda Aşıq Səmədin onun ustadı olması haqqında məlumat verilmişdir.

Bu dövrdə “Əsli və Kərəm”, “Şah İsmayıl”, “Tahir və Zöhrə”, “Abbas və Gülgəz”, “Aşıq Qərib” kimi məhəbbət dastanları aşıqlar tərəfindən yaradılırdı.

XIX əsr isə Azərbaycan aşıq poeziyasının intibah dövrüdür. Bu dövrdə aşıq yaradıcılığında bir canlanma baş verir. Bu dövrdə məhəbbət mövzusu aşıq poeziyasında başlıca mövzudur. XIX əsrdə də aşıq yaradıcılığının görkəmli nümayəndələri yetişirdi. Aşıq Alı, Şəmkirli Aşıq Hüseyn, Aşıq Musa, Molla Cümə, Aşıq Mahmud, Aşıq Əhməd, Aşıq Ələsgər, Aşıq Hüseyn Bozalqanlı bu dövrün sənətkarlarındanır. Eyni zamanda dastanlar yaranırdı ki, bunların içərisində ən möhtəşəmi “Koroğlu” eposudur. Xalqın həyat tərz, mübarizəsi, qəhrəmanlıq tarixi dastanda öz əksini tapmışdır.

XIX əsr aşıq lirikasında vətənə məhəbbət motivləri də çox güclüdür. Bu motivlər özünü əsasən dağlar mövzusunda göstərir. Dağlar mövzusu bu dövr aşıq yaradıcılığında yeni deyil. “Koroğlu” və “Novruz” dastanlarında, Miskin Abdalın yaradıcılığında dağlar haqqında gözəl sənət incilərinə rast gəlirik. Bu əsərlərin əksəriyyəti qoşmadır, formaca eynidir, yəni “Dağlar” rədiflidir. Lakin buna baxmayaraq onların hər birini öz təravəti, öz rahiyyəsi, öz gözəlliyi vardır. Bu şeirlərin hansı ruhda, hansı motivdə, nə tərzdə deyilməsi zamanla, dövrlə, şəraitlə, ilk növbədə isə onun müəllifinin şəxsi keyfiyyətləri ilə bağlıdır:

Taladım şahları, hələ az dedim,
Tüfə gözəllərə işvə, naz dedim,
Neçə tacir-tüccar səndə gizlədim,
Açmadın sırımı, sirdaşım dağlar.

Koroğlu əyilməz vüqarlı dağları özünə sirdaş bilir. Dağlar onun əzəli məskəni və həmdəmidir. O keçirdiyi qovğalı günləri böyük fəxrlə xatırlayır, gənclik çağlarını itirməsinə heyfsinir. Şeiri oxuduqca sanki dağlar bütün əzəməti ilə Koroğlu dəliləri kimi gözlərimiz önündə sıralanır.

Bu ölməz epos əsrlər boyu ədalətsizliyə, zülmə, insanın insan tərəfindən istismarına qarşı mübarizə aparan geniş xalq kütləsinin bədii təfəkkürünün məhsulu olan nadir sənət incilərindən biridir. Məhz bu ideyanı özündə ümumiləşdirdiyinə, eyni zamanda yüksək sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə görə “Koroğlu” eposu əsrlərdən bəri nəinki onu yaradan və yaşadan doğma xalqın, həm də onun nəfəsi isitdiyi, şüası işıqlandırdığı başqa xalqların şifahi ədəbiyyatında da özünə yuva

tapmış, onların öz dilində eyni adla ədalətsizliyə, zülmə qarşı mübarizə aparan qəhrəmanlıq simvoluna çevrilmişdir.

XIX əsr aşiq poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Molla Cümənin yaradıcılığı ondan sonrakı aşıqlar üçün bir məktəb olmuşdur. Savadlı, elmlə, bilikli olduğuna görə ona molla demişlər. Molla Cümə incə zövqə malik, insanın daxili, ruhi hissələrini gözəl, təsirli ifadələrlə ifadə etməyi bacaran lirik bir şairdir (1, 208).

Molla Cümə aşiq şeirinin qoşma, gəraylı, tənris, müxəmməs kimi şəkillərindən istifadə etmişdir. Onun məhəbbət mövzusunda olan “Amandı”, “Pəri”, “Gəlin”, “Demişəm”, “Kağız” və s. adlı müxəmməsləri aşiq şeirinin bu şəkildə olan ən yaxşı nümunələrindən hesab olunur.

Tədqiqatçıların məlumatına görə Molla Cümənin “Cümə və Könül”, “Səyyad və Səyalı” adlı dastanları var.

Doğma yurdumuzun təbii mənzərəsi, quş qonmaz uca dağları, səfali yaylaqları, durna gözü kimi şəffaf, soyuq bulaqları bədii əsərlərimizin tərənnüm obyektinə olmuşdur. Digər tərəfdən, dağlar mövzusunun şifahi xalq yaradıcılığında və yazılı ədəbiyyatımızda geniş yer tutmasının səbəbi, həm də dağların daxili və xarici düşmənlərə qarşı azadlıq mübarizəsində “qüdrətdən səngərli və qalalı” olmasıdır. Babək, Koroğlu, Qaçaq Nəbi, Qaçaq Kərəm kimi xalq qəhrəmanları dağlara pənah aparmış, xalqımızın azadlıq idealları uğrunda vuruşmuşlar. Beləliklə, dağlar təbii gözəlliyindən başqa, bir də xalqımızın iqtisadi və siyasi həyatında mühüm bir amil olduğundan aşiq poeziyasının tərənnüm obyektinə çevrilmişdir. Odur ki, söz ustalarının dağların tərənnümündə işlətdikləri romantik boyalar, təşbehlər xalqın real həyatı ilə bağlı olmuşdur.

“Koroğlu” dastanında Qırat və Misri qılıncla yanaşı, Çənlibel də eyni məhəbbətlə tərənnüm olunur. Koroğlu “Şah da gəlsə Çənlibelə qoymaram” – deməklə, məskən saldığı bu yerin təbii gözəlliyindən daha çox, onun əlverişli yaşayış məkanı olduğunu əsas götürür.

Üst yanı dağ, təpə, dərə
Müxənnətlər düşər girə,
Mərd igidə olan bərə,
Nigar, Çənlibel budu, bu!

Göründüyü kimi, Çənlibel kənar qüvvələr tərəfindən ayaq basılması mümkün olmayan bir qalaya çevrilmişdir. Dastan və nağıllarımızda “...Quş gəlsə qanad salar, qatır gəlsə dırnaq tökər” ifadələri Çənlibel kimi yerlər nəzərə alınaraq deyilmişdir.

Aşiq poeziyasında dağların gözəlliyi deyil, keçmişdə Koroğlunun, Qaçaq Nəbinin, Kərəmin, Dəli Alının arxası, köməyi, yurdu kimi təsvir

edilmişdir. Dağlar aşıqların həyatdan, öz zəmanəsindən, vəfasiz sevgilisindən şikayət etdiyi bir obyekt, pənah nöqtəsi olmuşdur. Aşıqlar dağlara tərifnamələr söyləmişdilər. Müasir aşığın vəsf etdiyi dağlar ağasız, nökərsiz, qaçaqsız, quldursuz dağlardır. Bu dağlarda sevgililər də gizli deyil, açıq aşkar görüşürlər. Buna görə də istər yuxarıda Aşıq Şəmsirin misal çəkdiyimiz qoşması, istərsə də Aşıq Əlinin, İsmayıl Katibin, Şeyda Əzizin dağlar haqqında söylədikləri qoşmalar yeni səpkidə, yeni ruhda yazılmışdır. Doğrudur, bu şeirlərdə də keçmiş qaçaqlardan, vurub-tutanlardan, gəlib getmiş fətehlərdən söhbət gedir. Lakin bu şeirlər xatirə kimi bizi bir anlıq dağların keçmiş həyatına, at nallarından sinəsi deşik-deşik olmuş dağların cəngavərlik dünyasına qaytarır. Bu qəbildən olan şeirlərdə dağlar şahid rolunu oynayır:

Nə Nadir var, nə İsgəndər
Kim yaşadı başa qədər!
Sənə qonaq gələn gedər,
Bivəfasan nədən dağlar?

Neçə-neçə Rüstəmi-Zal,
Teymur, Şəddad, Bəhram, Salsal
Yedi, gəzdi köksündə bal,
Hanı o bal yeyən dağlar?

Köhnə yurdsan, o zamandan
Nələr keçdi imtahandan.
Bir nişana Süleymandan
Varsa göstər, de sən dağlar!

Aşıq Ələsgər özünəməxsus təbii gözəllikləri ilə seçilən, qədim yurd yerlərimizdən olan Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olmuşdur. Atası Alməmməd kişi əkin-biçinlə, dülgərliklə məşğul olmuş, uşaqları böyüdükdən sonra güzəranını yaxşılaşdırmaq üçün dəyirman işlətmişdir.

Ələsgər xüsusi təhsil almasa da, el məclislərində hədislərə, nağıllara, dastanlara böyük maraq göstərmiş, eşitdiklərini güclü yaddaşında hiyf edib saxlamışdır. El aşıqlarının məclisləri, toy-şənliklər onda saza, sözə ciddi maraq oyatmış, ilk şeirlərinin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Oğlunun istedadını görən atası onu aşiq sənətinin sirlərini öyrənmək üçün Aşıq Alının yanında şeyirdliyə qoymuşdur. Aşıq Alıdan aldığı ustad dərsləri Ələsgərin sənətkar kimi püxtələşməsində böyük rol oynamışdır. Çox keçməmiş Aşıq Ələsgərin apardığı məclislərin sorağı hər tərəfə yayılmış, o, Göyçə ilə yanaşı, İrəvan, Naxçıvan, Qazax, Qarabağ, Gəncə, Kəlbəcər və digər yerlərə toy, şadlıq məclis-

lərinə dəvət edilmişdir. Aşıq sazı, sözü, ədəb-ərkanı ilə el-oba içində ustad sənətkar kimi böyük şöhrət qazanmışdır.

Təbiətə həsr olunmuş şeirlərində aşığın vətənpərvərliyi, xalqına bağlılığı qabarıq ifadə olunub. Aşığın “Yaylaq”, “Gördüm”, “Dağlar” rədifli qoşmaları ədəbiyyatımızda doğma yurdun gözəlliyinə həsr olunmuş ən maraqlı əsərlərdəndir. “Yaylaq” rədifli qoşmasında və gəraylısında yazda el-obanın üz tutduğu, el gözəllərinin, igitlərin qaynaşdığı, aşıqların çal-çağırını eşidilən səfali yaylaqlar, seyrəngahlar tərənnüm edilir.

Bu böyük el sənətkarı aşıq şeirinin, demək olar, bütün janrlarına müraciət etmiş və hər birində böyük uğur qazanmışdır. Tükənməz xalq yaradıcılığı çəsməsindən süzülüb gələn bu təkrarsız sənət nümunələri xəlqiliyi, dil sadəliyi, üslub gözəlliyi, forma əlvanlığı ilə dinləyicinin, oxucunun bütün dövrlərdə zövqünü oxşamış, onda gözəl hiss və duyğuların baş qaldırmasına səbəb olmuşdur. Qoşma, gəraylı, tənris və dodaq-dəyməzləri mənə dərinliyi, səmimilik, təbiilik, həyatilik, forma bitkinliyi baxımından yarandığı gündən örnək olmuşdur. Bu əsərlər sözlərin sərrast seçimi, qəfiyə əlvanlığı, məzmunu uyğun epitet, təşbeh, metafora, mübaligə, təkrir, təzad və s. istifadə məharəti ilə diqqəti həmişə cəlb etmişdir. Saz havalarına uyğun yaradıldığı üçün onun şeirləri ahəngdar və axıcıdır.

Aşıq Ələsgərin qoşmalarının bir qisminə Azərbaycanın füsunkar təbiəti, təbii gözəllikləri tərənnüm olunur. Aşığın belə qoşmalarında doğma yurdun başı qarlı uca dağları, güllü-çiçəklili yaylaqları, saf sulu bulaqları, lalə-nərgizli yamaqları, dibi görünməyən yaşıl meşələri, şaqraq səslili quşları yüksək bir ustalılıqla təsvir olunur, göz önündə əsrarəngiz təbiət mənzərələri canlandırılır.

Əsrarəngiz təbiətimizin göz oxşayan yaraşığından tutmuş el gözəllərinin vəsfini, mərd igitlərin tərifi saz-söz sehriylə ucalardan-ucalara qaldıran böyük ustadın ilk kəlməsindən son kəlamınacan bütün söz dünyasında Azərbaycan ruhunun və Azərbaycan dilinin saflığı hakimdir. Əzəmətli Aşıq Ələsgər sənətini yüzillikləri fəth etməyə aparan da onun bağrındakı saf və yenilməz xalq qüdrətidir.

Aşıq Ələsgər yaradıcılığı mövzu baxımından çox rəngarəngdir. O, Vətənin gözəllərini necə ilhamla tərənnüm edirdisə, Vətənin igitlərini də o cür qürurla tərifləyir, onların mərdliyindən vəcdə gəlir, şəninə dastanlar yazırdı. O həmçinin dastan yazmaqla kifayətlənmir, şeyirdlərindən tələb edir ki, həmin dastanları hər yerdə oxusunlar, yaysınlar. Aşıq Ələsgər M.P. Vaqif kimi gözəlliyi, gözəlləri öz dastanlarında həmişə tərənnüm edirdi. Dastanlarında yer alan Gülpəri, Müşgünaz, Güllü, Gülxanım, Güləndam, Salatın, Telli, Şəkər, Nənəpəri

həmin gözəllərin hələ tam olmayan siyahısıdır. Qeyd etdiyimiz kimi, Aşıq Ələsgərin gözəllik barəsindəki təsəvvürü daha genişdir. Onun Vətənin gözəlliyi, təbiəti haqqında yazdığı dastanlar daha çox diqqəti cəlb edir. Məsələn, Dəlidağ, Şəki, Kəlbəcər, Qarabağ, Şirvan, Qoşqar, Muğan, Göyçə, Xaçın, Narişdar, Murov, Çilgöz, Uzunyoxuş və s.

Aşıq Ələsgər çoxəsrlik keçmişə malik aşıq sənəti ənənələrinə ən yüksək bədii-estetik meyarlarla yeni məzmun qazandırmış, xalq ruhuyla həmahəng əsərləri ilə Azərbaycanın mədəni sərvətlər xəzinəsinə misilsiz töhfələr bəxş etmişdir. Sənətkarın doğma təbiətə məhəbbət və vətənpərvərlik hisslərini vəhdətdə aşılaraq, ana dilimizin saflığını, mənə potensialını və hüdudsuz ifadə imkanlarını özündə cəmləşdirən dərin koloritli yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının parlaq səhifələrindəndir. Aşıq Ələsgər çox sayda yetirmələrindən ibarət bir məktəb formalaşdırmış və gələcəyin məşhur el şairlərinə qüvvətli təsir göstərmişdir. Azərbaycan aşıq sənətinin ümumbəşəri dəyərlər sırasında qorunan dünya qeyri-maddi mədəni irs nümunələri siyahısına salınması həm də Aşıq Ələsgər sənətinə ehtiramın təzahürüdür.

XX əsrdə aşıq yaradıcılığında inkişaf gedirdi. Bu dövrdə də aşıq poeziyasının görkəmli nümayəndələri yetişirdi. Aşıq Musa, Bağban Məhəmməd, Dollu Mustafə, Aşıq Rəcəb, Aşıq Qurban, Aşıq Mehdi, Zodlu Usta Abdulla, Çoban Əfqan, Aşıq Pənah Seyfəli, Şair Nəbi Borçalı, Xəyyat Mirzə, Miskin Əli, Aşıq Mirzə, Sarı Vəli, Növrəs İman, Aşıq Əmrah Gülməmmə-dov, Aşıq Hüseyn Cavan, Aşıq Hüseyn Saraclı, Aşıq Mikayıl Azaflı, Aşıq Əhməd, Aşıq Pənah, Aşıq İmran, Aşıq Əkbər və başqaları aşıq şeirinin qoşma, gəraylı, təcnis və s. kimi şəkillərində gözəl sənət nümunələri yaratmışlar.

Aşıq Hüseyn Cavan dövrümüzün ustad aşıqlarındandır. Aşıq Hüseyn Cavan klassik şeir poeziyamızın ən yaxşı ənənələrini müasir dövrümüzün pafosu, tələb və əhvali-ruhiyyəsi ilə çox məhərdətlə birləşdirən bir sənətkardır. Onun hər bir qoşmasında, mahnısında, dastan və xatirələrində Qurbani, Abbas Tufarqanlı, Valeh, Ələsgər, Molla Cümə, Hüseyn Bozalqanlı və başqalarının yaradıcılıq nəfəsi duyulur (1, 363). Aşıq Hüseyn Cavan aşıq şeirinin qoşma, gəraylı, təcnis kimi şəkillərində yazdığı şeirlərində təbiətimizin gözəlliyini təsvir etmişdir.

Şəlaləli qoca Tərtər,
Xaçın çayı, dəli Qarqar,
Cəbinindən axan tərlər,
Coşdurur çayların dağlar!

Qoşqar, Kəpəz, Murtuz, Murov...
Qaşlarından getmir qrov,
Dəli dağından qalxanda ov,
İzlər ovçuların, dağlar!

Aşıq Hüseyn Cavan aşıq şeirini cığalı gəraylı, divani, deyişmə, təcnis, qoşayarpaq, gözəlləmə və digər şəkillərində gözəl sənət nümunələri yaratmışdır.

QAYNAQLAR

1. Əfəndiyev Paşa. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, 1981, 404 səh.
2. Seçmə aşıq şeirləri. 3 cildə, I cild. DGTYB yayını. Bakı, "Nurlan", 2011, 201 səh.
3. Vəkilov Qiyas. XIX əsr aşıq lirikası. Bakı, 1993, 244 səh.